

Ισπανικό πάθος κι' ὁ Νίκος Καζαντζάκης

(Μιὰ ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ τοῦ Συγγραφέως πρὸς τὴν Θάλεια Καλλιγιάννη)

Αὐτὲς τὶς μέρες, πού τὸ Ισπανικὸ πάθος θρίσκει πάλι στὴν τραγικὴ κορύφωσή του, μιὰ ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ τοῦ Νίκου Καζαντζάκη, φέρνει ξανά στὸ νοῦ τὰ γεγονότα πού σημάδεψαν τὴν ἱστορικὴ μὴνη, πρὶν σαράντα περίπου χρόνια. Γραμμένη στὴν Αἴγινα, τὸν Δεκέμβρη τοῦ 1936, ἀπευθύνεται στὴν λογοτέχνηδα Θάλεια Καλλιγιάννη, ἐκδότη τοῦ φιλολογικοῦ περιοδικοῦ «Κρητικὲς Σελίδες».

Κι' ἀρχίζει μὲ ἀναφορὰ στὴν Ἰσπανία. Ἡ τραγωδία τῆς χώρας πού ὁ συγγραφέας ἔζησε σὰν ἀπεσταλμένος τῆς «Καθημερινῆς» μοιάζει νὰ τὸν κατέχει ἀκόμα.

Ἐχει περάσει λίγος καιρὸς ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή του. Λίγες μέρες ἀπὸ τότε πού εἶδε τὸ λαμπρὸ πρότυπο τῆς Ἰσπανίας νὰ σκοτεινιάζει, ἀπὸ τότε πού ἀκούσε τὴν κραυγὴ νὰ ὑψώνεται πάνω ἀπ' τὴν Καστίλια, τὴ Μαδρίτη, τὴν Ἑστρεμαδούρα, τὴν Ἀνδαλουσία, τὴν Καταλανία. Ἀπὸ τὴν ὥρα πού ἀντίκρουζε τὴν περήφανη ἀρχόντισσα πρωτεύουσα, τὴ Μαδρίτη τοῦ αἰώνιου θρύλου, νὰ καίγεται παραδομένη στὰ 21 ἀεροπλάνα τοῦ Φράνκο «εἰκοσιένα ἀρχάγγελους τῆς Σύγχρονης Ἀποκαλύψεως» πού μετέτρεψαν σὲ φλεγόμενους σωρούς εἰκοσιμία συνοικίες γεμάτες ψυχές. Κι' ἔχει δὴ ἀκόμα τὰ σπινθίρια τῆς ρημαγμένης πολιτείας, νὰ μετατρέπονται στὸ ἔσχατο ὄχυρὸ τῶν ντεσπεράδος τῆς ἐλευθερίας δημοκρατικῶν.

«Ἡ ψυχὴ μου, θὰ γράψω ἀργότερα, ταυτίζεται μὲ τὴν ψυχὴ τῆς Μαδρίτης. Καὶ λούφαξε ἐκεῖ μέσα στὰ χώματα, ἀνυπεράσπιστη».

ΖΗΤΩ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

«Βίβα λά μουέρτε». Τὰ χλωμά πρόσωπα τῶν Ἰσπανῶν, τὰ χλωμά ὄραματα τοῦ Γκρέκο, ξαναζωντάνεψαν στὴν Ἰσπανία τοῦ θρύλου.

Στὰ χρόνια πού κύλησαν, οἱ ἱστορικὲς συγκυρίες δὲν ἔλλαξαν. Τὸ πρόσωπο τῆς Ἰσπανίας δὲν φωτίστηκε. Ἀπὸ μιὰ τραγικὴ σύμπτωση, οἱ προβλέψεις τοῦ Καζαντζάκη, γραμμένες τὸ 1936, ἀποδείχθηκαν ἀληθινές.

Μέσα στὸ κείμενο πού περιέχεται στὸ βιβλίο τοῦ «Ἰσπανία» μιλάει γιὰ τὴν

Πεῖνα καὶ τὴν Ἀδικία, τὶς σκοτεινὲς δυνάμεις πού τρώνε τοὺς Ἰσπανοὺς, «ράτσα ἀφρικάνικη πού μένει χρόνια ἀσάλευτη, κοιτάζει, ἀκούει λαχταρᾶ κι' ἡ καρδιά τους στερνιάζει γιὰ νὰ ξεχειλίση ἔξαφνα».

Μιλάει γιὰ τὴ μέρα πού τινάχτηκαν πάνω ὅλοι οἱ ἀδικούμενοι καὶ πεινασμένοι καὶ πῆραν τὴν ἐξουσία στὶς ἐκλογές, γιὰ νὰ χωριστοῦν μετὰ σὲ κομμουνιστὲς, σοσιαλιστὲς, ἀναρχικοὺς κι' ἡ θανάσιμη σύγκρουση θ' ἀρχίσει, 18 Ἰουλίου ὅταν ὀργανώθηκαν οἱ ἀντίθετες κεντρομόλες δυνάμεις—καθολικοὶ, μοναρχικοὶ, στρατιωτικοί.

Στὸ ἴδιο κείμενο, προϋποθέτει σὰν ὅρους γιὰ τὴν διατήρηση τῆς νίκης τὴν πειθαρχία (μὲ τὴ βία ἢ μὲ τὸ καλὸ) καὶ κυρίως, τὴν κοινωνικὴ δικαιοσύνη, νὰ χεραφετηθῇ ὁ ἀγρότης ἀπὸ τὸν φεουδάρχη καὶ νὰ χορτάσει ψωμί, νὰ ψηφιστοῦν φιλεργατικοὶ νόμοι ν' ἀπομακρυνθῇ ὁ Κλήρος ἀπὸ κάθε ἐξωθησκευτικὴ περιοχὴ, νὰ φωτισθῇ ὁ λαὸς.

Καὶ πικρὰ προμαντεύοντας τὸ μέλλον, καταλήγει: «Θὰ θελήσουν ἢ θὰ προφτάσουν οἱ μελλούμενοι νικητὲς νὰ τὸ κάμουν; Ἄν ἡ προσωπικὴ μου γνώμη εἶχε ἀξία νὰ εἰπωθῇ, θ' ἄλεγα ἀδίσταχτα ὄχι!».

..Ὁ Καζαντζάκης δὲν διαψεύστηκε. Ἡ πειθαρχία μὲ ὄπλο τὴ βία, δὲν ἔφτασε γιὰ νὰ νεκρώσῃ τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἰσπανικοῦ λαοῦ.

Πεθαίνοντας πάντα στὴ Μαδρίτη οἱ Ἰσπανοὶ κτίζουν σήμερα τὸ καινούριο γιὸ πρόσωπο τῆς Ἰσπανίας. Κι' ἐπαληθεύουν αὐτὸ πού ἔγραψε πρὶν χρόνιας: «Νὰ θλέπης πέρα ἀπὸ τὴ φρίκη τῶν τωρινῶν διωμῶν τὰ μελλούμενα. Τὸ Πνεῦμα στὴ γῆ, προχώρησε πάντα μὲ τὰ πόδια θουτηγμένα στὸ αἶμα καὶ τὴ λάσπη. Ἡ πρώτη σελίδα στὴν ἱστορία εἶναι πάντα κόκκινη».

Τὸ γράμμα στὴ φίλη του ἀρχίζει μὲ ἀναφορὰ στὴν Μεταξικὴ λογοκρισία. «Ὅ,τι μοῦ ἐπιτρέπει ἡ λογοκρισία νὰ γράψω, λέει, εἶναι ἀνάξιο λόγου. Τὸ θαυότερο πόνου, τὴ μεγάλη κραυγὴ δὲν μοῦ ἀφήνουν νὰ γράψω».

Σὰς εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὸ γράμμα Σας. Εἶμαι θυσιζόμενος στὴν Ἰσπανία, δὲν μπορῶ ἀκόμα νὰ σκεφθῶ, νὰ χαρῶ, νὰ νοιώσω τίποτα, πού νὰ μὴν εἶναι Ἰσπανία. Τὰ ὄσα εἶδα μοῦ ἔχουν ξεσκίσει τὴν καρδιά. Ἐνοιώσα πάλι πόσο κάθε ἀτομικὸς πόνος εἶναι τίποτα μπροστὰ σὲ τὴν ὁμαδικὴν τραγικότητα.

Ὅ,τι μοῦ ἐπιτρέπει ἡ λογοκρισία νὰ γράψω στὴν ἐφημερίδα, εἶναι ἀνάξιο λόγου τὸν θαυότερο πόνου, τὴν μεγάλη κραυγὴ, δὲν μὲ ἀφήνει νὰ γράψω. Μὰ καλύτερα ἴσως γιατί ἔτσι κρατῶ τὴν κραυγὴ αὐτὴ ἀξέδευτη μέσα μου καὶ μὲ δουλεύει. Ἄν τὴν ἔλεγα, θὰ ἐπαλάφρωνα καὶ σιγὰ—σιγὰ θὰ τὴν ξεχνούσα.

Ξέρετε τί παράγγελε ἔνα Ἀραβὰς ποιητὴς στοὺς δικούς του πού νικῆθηκαν σὲ μιὰ μάχη; «Μὴ φωνάζετε, μὴ κλαίτε, γιατί θὰ ἀλαφρώσῃ ὁ πόνος». Τὴν περήφανη αὐτὴ ἐντολὴν προσπαθῶ ν' ἀκούω πάντα.

Ὅσα μοῦ γράφετε γιὰ τὸν πόλεμο πού σὰς ἔχουν στήσει, τὰ ξέρω καλά, γιατί τὰ δοκίμασα χρόνια. Τώρα πιά μὲ ἀφήσαν ἐλεύθερο. Θαρρῶ πὺς νίκησα, μὰ αὐτὸ δὲν ἔχει μεγάλῃ ἀξία. Ὁ ἀγῶνας αὐτὸς εἶναι εὐκολὸς γιὰ τὸν ἄντρα. Μὰ γιὰ μιὰ γυναῖκα εἶναι δύσκολος πολὺ, θαρῆς πολὺ.

Χρειάζεται ἡ γυναῖκα νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ πολλὰ, πολὺ ἀγαπητὰ, πολὺ χρῆσιμα. Μὰ ἴσα—ἴσα γι' αὐτὸ ὁ ἀγῶνας τῆς ἔχει ἀξία γιατί, σχεδὸν πάντα, δὲν ἔχει ὡς ἀμοιβὴ τὴ νίκη.

Τί νὰ σὰς στείλω γιὰ τὶς «Κρητικὲς Σελίδες»; Ἐχω ἔνα σωρὸ χειρόγραφα, μὰ ὅλα μοῦ φαίνονται ἀνούσια. Ὅταν κίνησα γιὰ τὴν Ἰσπανία ἔγραψα ἔνα μυθιστόρημα: «Βίος καὶ πολιτεία τοῦ Ἀλέξη Ζορμπᾶ». Σὰς στέλνω τὸν πρόλογο· ἂν θέτε τυπώστε τον.

Εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὴν ὡραία φωτογραφία. Ἐγώ, δυστυχῶς, δὲν ἔχω πιά καμμιά ἀνθρώπινη.

Ὁ «Θεὸς» μαζί Σας! σὲ ὄλο τὸ 1937 πού μᾶς ἔρχεται.

N. KAZANTZAKIS

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΥΦΑΚΗΣ

ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΣ ΟΦΘΑΛΜΙΑΤΡΟΣ

Συμβεβλημένος μετὰ τοῦ Δημοσίου

Ἐγκατεστάθῃ εἰς τὴν πόλιν μας

καὶ δέχεται Σφακίων 61. Ἰος ὄροφος

(πλησίον Πολυκλινικῆς)

Τηλ. 21873 ΧΑΝΙΑ

ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΚΛΗΣΙΣ

Ἐκδίστην Τετάρτην τελεῖται ἡ καθιερωμένη Ἱερὰ Παρακλήσις ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ἁγίας Μαρίας Μαγδαληνῆς Χαλέπας (Πλατεία Ἑλενας Βενιζέλου) καὶ ὡραν 6ην μ. μ.

Ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ